YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (ensimmäinen jaosto)
28 päivänä kesäkuuta 2001 *

Asiassa C-118/00,

jonka Cour du travail de Mons (Belgia) on saattanut EY 234 artiklan nojalla yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saadakseen tässä kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa

Gervais Larsy

vastaan

Institut national d'assurances sociales pour travailleurs indépendants (Inasti)

ennakkoratkaisun sosiaaliturvajärjestelmien soveltamisesta yhteisön alueella liikkuviin palkattuihin työntekijöihin, itsenäisiin ammatinharjoittajiin ja heidän perheenjäseniinsä 14 päivänä kesäkuuta 1971 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 1408/71, sellaisena kuin se on muutettuna ja ajan tasalle saatettuna 2.6.1983 annetulla neuvoston asetuksella N:o 2001/83 (EYVL L 230, s. 6), sellaisena kuin se on muutettuna 30.4.1992 annetulla neuvoston asetuksella N:o 1248/92 (EYVL L 136, s. 7), 95 a artiklan tulkinnasta sekä jäsenvaltion vastuun edellytyksistä tapauksissa, joissa yksityisille on aiheutunut vahinkoa yhteisön oikeuden rikkomisesta,

* Oikeudenkäyntikieli: ranska.

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (ensimmäinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja M. Wathelet sekä tuomarit P. Jann (esittelevä tuomari) ja L. Sevón,

julkisasiamies: P. Léger,
kirjaaja: apulaiskirjaaja H. von Holstein,

ottaen huomioon kirjalliset huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Larsy, itse,

— Institut national d'assurances sociales pour travailleurs indépendants (Inasti), asiamiehenään L. Paeme,

— Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään P. Hillenkamp ja H. Michard,

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen,

kuultuaan Institut national d'assurances sociales pour travailleurs indépendantsin (Inasti), asiamiehenään L. Renaud, ja komission, asiamiehenään H. Michard, 11.1.2001 pidetyssä istunnossa esittämät suulliset huomautukset,

kuultuaan julkisasiamiehen 15.3.2001 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Cour du travail de Mons on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle 20.3.2000 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 29.3.2000, EY 234 artiklan nojalla kaksi ennakkoratkaisukysymystä sosiaaliturvajärjestelmien soveltamisesta yhteisön alueella liikkuviin palkattuihin työntekijöihin, itsenäisiin ammatinharjoittajiin ja heidän perheenjäseniinsä 14 päivänä kesäkuuta 1971 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 1408/71, sellaisena kuin se on muutettuna ja ajan tasalle saatettuna 2.6.1983 annetulla neuvoston asetuksella N:o 2001/83 (EYVL L 230, s. 6), sellaisena kuin se on muutettuna 30.4.1992 annetulla neuvoston asetuksella N:o 1248/92 (EYVL L 136, s. 7; jäljempänä asetus N:o 1408/71), 95 a artiklan tulkinnasta sekä jäsenvaltion vastuun edellytyksistä tapauksissa, joissa yksityisille on aiheutunut vahinkoa yhteisön oikeuden rikkomisesta.

2 Nämä kysymykset on esitetty Gervais Larsyn ja Institut nation d'assurances sociales pour travailleurs indépendantsin (jäljempänä Inasti) välisessä asiassa, jossa Larsy on vaatinut vahingonkorvausta.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

3 Asetuksen N:o 1408/71 95 a artiklassa säädetään seuraavaa:

"1. Asetuksen (ETY) N:o 1248/92 nojalla ei saavuteta oikeuksia ajalta ennen 1 päivää kesäkuuta 1992.

2. Kaikki jäsenvaltion vakuutus- tai asumiskaudet, jotka ovat täyttyneet jäsenvaltion lainsäädännön mukaan ennen 1 päivää kesäkuuta 1992, otetaan huomioon määrättäessä asetuksen (ETY) N:o 1248/92 säännösten mukaisesti saavutettuja oikeuksia.

3. Jollei 1 kohdan säännöksistä muuta johdu, oikeus saavutetaan asetuksen (ETY) N:o 1248/92 mukaan, vaikka se liittyy tapahtumaan, joka on sattunut ennen 1 päivää kesäkuuta 1992.

4. Sellaisten henkilöiden oikeuksia, joille myönnettiin eläke ennen 1 päivää kesäkuuta 1992, voidaan asianosaisen hakemuksesta muuttaa ottaen huomioon asetuksen (ETY) N:o 1248/92 säännökset.

5. Jos 4 kohdassa tarkoitettu hakemus tehdään kahden vuoden kuluessa 1 päivästä kesäkuuta 1992, asetuksen (ETY) N:o 1248/92 mukaan saavutetut oikeudet tulevat voimaan siitä päivästä alkaen, eikä jäsenvaltion oikeuksien menettämistä tai rajoittamista koskevia säännöksiä sovelleta henkilöön, jonka etua asia koskee.

6. Jos 4 kohdassa tarkoitettu hakemus tehdään myöhemmin kuin kahden vuoden kuluttua 1 päivästä kesäkuuta 1992, oikeudet, joita ei ole lakkautettu tai jotka eivät ole aikaan sidottuja, tulevat voimaan sinä päivänä, jona hakemus tehtiin, jollei jäsenvaltion lainsäädännön asianomaiselle edullisemmista säännöksistä muuta johdu."

Pääasian oikeudenkäynti ja ennakkoratkaisukysymykset

4 Pääasian valittaja Gervais Larsy on Belgian kansalainen, joka asuu Belgiassa lähellä Ranskan rajaa. Hän on pitänyt Belgiassa ja Ranskassa taimitarhaa itsenäisenä ammatinharjoittajana.

5 Larsy haki 24.10.1985 Inastilta itsenäisen ammatinharjoittajan vanhuuseläkettä.

6 Inasti myönsi hänelle 3.7.1986 tiedoksiannetulla päätöksellään 45/45:n suuruisen täyden vanhuuseläkkeen 1.11.1986 alkaen 1.1.1941—31.12.1985 kestäneen työuran perusteella.

7 Larsy oli suorittanut 1.1.1964—31.12.1977 sosiaaliturvamaksuja myös toimivaltaisille Ranskan viranomaisille, jotka myönsivät hänelle vanhuuseläkkeen 1.3.1987 alkaen.

8 Tästä syystä Inasti teki 21.12.1988 uuden päätöksen, jolla vanhuuseläkettä pienennettiin 1.3.1987 alkaen 10.11.1967 tehdyn kuninkaan päätöksen nro 72 (Moniteur belge 14.11.1967, s. 11840) 19 §:ssä vahvistetun yhtenäisen vakuutushistorian periaatteen mukaisesti siten, että eläke määräytyi 31/45:n suhteessa.

9 Larsy nosti 16.1.1989 Tribunal du travail de Tournaissa (Belgia) tästä päätöksestä kanteen, jossa hän väitti, että vanhuuseläkkeen alkuperäinen määrä oli pidettävä voimassa ranskalaisen eläkkeen myöntämisestä huolimatta.

10 Kyseinen tuomioistuin hylkäsi kanteen 24.4.1990 perusteettomana. Koska tuomiota ei annettu tiedoksi, siitä ei tullut lainvoimaista.

11 Tribunal du travail de Tournai sai tämän jälkeen tutkittavakseen samassa tosiasiallisessa ja oikeudellisessa tilanteessa olevan Gervais Larsyn veljen, Marius Larsyn nostaman kanteen.

12 Kyseinen tuomioistuin päätti oikeudenkäynnin kuluessa esittää yhteisöjen tuomioistuimelle ennakkoratkaisukysymyksiä asetuksen N:o 1408/71 12 ja 46 artiklan tulkinnasta. Kyseiset säännökset koskevat etuuksien päällekkäisyyden estämistä ja etuuksien myöntämistä jäsenvaltioiden toimivaltaisten laitosten toimesta.

13 Yhteisöjen tuomioistuin katsoi asiassa C-31/92, Larsy, 2.8.1993 antamassaan tuomiossa, että asetuksen N:o 1408/71 12 artiklan 2 kohta ja 46 artikla eivät ole esteenä sille, että eläkettä pelkästään kansallisen lainsäädännön nojalla määriteltäessä sovelletaan kansallista päällekkäisyyden estävää säännöstä. Näiden artiklojen vastaista on sen sijaan soveltaa tällaista säännöstä määriteltäessä eläkettä 46 artiklan säännösten perusteella. Kyseisen asetuksen 46 artiklan 3 kohtaa on tulkittava siten, että siihen sisältyvää päällekkäisyyden estävää säännöstä ei sovelleta, jos henkilö on saman ajanjakson kuluessa työskennellyt kahdessa jäsenvaltiossa ja joutunut tuolloin suorittamaan näissä jäsenvaltioissa vanhuuseläkevakuutusmaksuja.

14 Tribunal du travail de Tournai hyväksyi asetusta N:o 1408/71 koskevan yhteisöjen tuomioistuimen tulkinnan perusteella Marius Larsyn kanteen ja katsoi, että tälle oli myönnettävä 45/45:n pituisen työuran perusteella laskettu itsenäisen ammatinharjoittajan vanhuuseläke ilman, että sitä pienennettäisiin Ranskan toimivaltaisten laitosten myöntämän vanhuuseläkkeen suhteessa.

15 Gervais Larsy pyysi tilanteensa arviointia samalla tavoin kuin hänen veljensä tilanne oli arvioitu, minkä jälkeen Inasti kehotti asetuksen N:o 1408/71 95 a artiklan 5 kohdan perusteella häntä tekemään uuden eläkehakemuksen hänen eläkeoikeuksiensa muuttamista varten.

16 Inasti teki tämän 3.6.1994 päivätyn hakemuksen jälkeen 26.4.1995 uuden päätöksen, jolla Gervais Larsylle myönnettiin täysi vanhuuseläke 1.7.1994 alkaen.

17 Larsy otti yhteyttä komissioon, minkä jälkeen hän valitti 8.8.1997 Tribunal du travail de Tournain 24.4.1990 antamasta tuomiosta Cour du travail de Monsiin.

18 Inasti myönsi viimeksi mainitussa tuomioistuimessa, että Larsyn eläkeoikeudet oli laskettava uudelleen 45/45:n pituisen työuran perusteella 1.3.1987 alkaen ja että 21.12.1988 tehtyä hallintopäätöstä oli syytä muuttaa tämän mukaisesti. Inasti katsoi kuitenkin, että koska se ei ollut tehnyt virhettä, sitä ei voitu velvoittaa maksamaan vahingonkorvausta.

19 Cour du travail de Mons totesi 10.2.1999 antamassaan tuomiossa Larsyn valituksen perustelluksi ja katsoi, että tällä oli 1.3.1987 alkaen oikeus 45/45:n pituisen työuran perusteella laskettuun itsenäisen ammatinharjoittajan vanhuuseläkkeeseen.

20 Siltä osin kuin Larsy oli vaatinut myös 1 Belgian frangin (BEF) suuruista korvausta henkisestä kärsimyksestä ja 100 000 BEF:n suuruista korvausta ylimääräisestä aineellisesta vahingosta Cour du travail de Mons katsoi tarvitsevansa lisäselvitystä ja esitti asianosaisille kysymyksen, joka koski erityisesti sitä, oliko Inastin katsottava toimineen virheellisesti tehdessään 26.4.1995 päätöksen, jossa tosin myönnettiin Larsylle täysi eläke mutta katsottiin sen tulevan voimaan 1.7.1994, vaikka alkuperäinen eläkehakemus oli tehty vuonna 1985 ja vaikka Inasti oli pienentänyt riidanalaista eläkettä 1.3.1987 alkaen. Kyseinen tuomioistuin toisti myös ministère publicin 13.1.1999 päivättyyn kirjalliseen lausuntoon sisältyneet perustelut. Tämä oli katsonut, että edellä mainitussa asiassa Larsy annettuun tuomioon liittyy pikemminkin moraalinen velvoittavuus kuin oikeusvoimavaikutus ja että Inasti oli noudattanut tätä moraalista velvoitetta muuttamalla osittain 21.12.1988 tekemänsä päätöksen ajallista soveltamista. Ministère public oli myös täsmentänyt, että 26.4.1995 tehdyn päätöksen vaikutusten rajoittaminen ajallisesti näytti perustuvan yhteisön lainsäädäntöön, toisin sanoen asetuksen N:o 1408/71 95 a artiklan 5 kohtaan.

21 Inasti väitti vastauksena Cour du travail de Monsin esittämään kysymykseen, ettei se ollut rikkonut yhteisön oikeutta ilmeisellä tavalla, koska sovellettavassa lainsäädännössä ei annettu sille oikeutta tehdä viran puolesta 1.3.1987 alkaen

voimaan tulevaa uutta päätöstä. Koska muutoshakemus oli toimitettu asetuksen N:o 1408/71 95 a artiklan 5 kohdassa asetetun määräajan jälkeen, muutoksen piti tulla voimaan 1.7.1994. Lisäksi Inasti korostaa, että Larsy valitti 24.4.1990 annetusta tuomiosta vasta 8.12.1997 ja että juuri tämä viivyttely on aiheuttanut vahingon, jonka korvaamista hän vaatii.

22 Larsy väittää puolestaan, että Inasti on sivuuttanut edellä mainitussa asiassa Larsy annetun tuomion moraalisen velvoittavuuden ja että Cour du travail de Monsin 10.2.1999 antama tuomio osoittaa, että yhteisön oikeutta on rikottu vielä kyseisen yhteisöjen tuomioistuimen antaman tuomion jälkeen.

23 Näissä olosuhteissa Cour du travail de Mons päätti lykätä asian käsittelyä ja esittää yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

"1) Onko asetuksen N:o 1408/71 95 a artiklan 5 kohtaa tulkittava siten, että sitä sovelletaan vakuutettuun, joka on itsenäinen ammatinharjoittaja ja joka on nostanut kanteen EU:n jäsenvaltion itsenäisten ammatinharjoittajien sosiaaliturvalaitoksen tekemää sellaista hallintopäätöstä vastaan, jossa on sovellettu yhteisön asetuksen (asetuksen N:o 1408/71 12 ja 46 artikla) mukaista päällekkäisyyden estävää sääntöä, kun tämän jäsenvaltion kansallinen tuomioistuin on vahvistanut päätöksen tuomiollaan mutta tätä tuomiota ei ole annettu tiedoksi asianosaisille, joten siihen voidaan yhä hakea muutosta, ja kun tämän tuomion antamisen jälkeen samanlaisessa asiassa annetussa yhteisöjen tuomioistuimen tuomiossa, jossa on tulkittu saman asetuksen 12 ja 46 artiklaa, on todettu, ettei päällekkäisyyden estävää yhteisön sääntöä pidä soveltaa tällaisessa tilanteessa? Kansallinen itsenäisten ammatinharjoittajien sosiaaliturvalaitos on soveltanut 95 a artiklan 5 kohtaa tähän vakuutettuun yhteisöjen tuomioistuimen annettua edellä mainitun tuomion, tarkistaakseen tämän vakuutetun eläkeoikeuden. Asetuksen

N:o 1408/71 95 a artiklan 5 kohdalla rajoitetaan yhteisöjen tuomioistuimen edellä mainitun tuomion vaikutuksia. Sen soveltaminen edellyttää, että vakuutettu tekee uuden hakemuksen ja että asiassa tämän jälkeen tehdään uusi päätös.

2) Onko EY:n jäsenvaltion itsenäisten ammatinharjoittajien sosiaaliturvalaitos, soveltaessaan asetuksen N:o 1408/71 95 a artiklan 5 kohtaa edellä 1 kohdassa esitetystä kysymyksestä ilmenevissä olosuhteissa, rikkonut yhteisön oikeutta Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä tarkoitetulla ilmeisellä tavalla, kun tämä laitos on jo rikkonut asetuksen N:o 1408/71 12 ja 46 artiklaa, kuten Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen 2.8.1993 samanlaisessa asiassa antamasta tuomiosta ilmenee, kun mainittu laitos on tämän seikan käsittelyn kuluessa myöntänyt, kun Cour du travail de Mons on antanut tämänsuuntaisen tuomion 10.2.1999 ja kun ministeriö, jonka hallinnonalaan sosiaaliturvalaitos kuuluu, on Euroopan yhteisöjen komission ja jäsenvaltion välisten yhteydenottojen jälkeen kehottanut tätä oikaisemaan siirtotyöläisen oikeudellisen aseman, kuten tämä laitos on menetellytkin edellä mainitun 95 a artiklan 5 kohdan perusteella?"

Ensimmäinen kysymys

24 Huomattakoon aluksi, että tämä kysymys koskee sanamuotonsa mukaan yksinomaan asetuksen N:o 1408/71 95 a artiklan 5 kohdan tulkintaa. Kyseinen kohtahan kattaa tapaukset, joissa eläkeoikeuksia koskeva muutoshakemus tehdään kahden vuoden kuluessa vuoden 1992 kesäkuun ensimmäisestä päivästä.

25 Julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksensa 36—39 kohdassa esittämistä syistä on kuitenkin todettava, että kansallisen tuomioistuimen on tarpeen tietää, onko

Inasti jättänyt noudattamatta yhteisön oikeutta ja onko se tästä syystä vastuussa yhteisön oikeuden rikkomisesta rajoitettuaan ajallisesti Larsyn kaltaisen itsenäisen ammatinharjoittajan eläkkeen muutospäätöksen soveltamista asetuksen N:o 1408/71 95 a artiklan 4—6 kohdan perusteella.

26 Ensimmäisellä kysymyksellä on näin ollen ymmärrettävä pyrittävän selvittämään, onko asetuksen N:o 1408/71 95 a artiklan 4—6 kohtaa sovellettava sellaista vanhuuseläkettä koskevaan muutoshakemukseen, jonka määrää on rajoitettu jäsenvaltiossa sovellettavan päällekkäisyyden estävän säännöksen nojalla sillä perusteella, että kyseisen eläkkeen saajalle maksetaan myös toisen jäsenvaltion toimivaltaisen laitoksen myöntämää eläkettä.

27 Asetuksen N:o 1408/71 95 a artikla on lisätty siihen asetuksella N:o 1248/92 viimeksi mainitun asetuksen soveltamista koskevana siirtymäsäännöksenä.

28 Tästä seuraa, että jotta 95 a artiklassa säädetty muutosoikeus voisi soveltua määrätyssä tilanteessa, siitä esitetyn hakemuksen on perustuttava asetuksella N:o 1248/92 lisättyihin uusiin säännöksiin.

29 Yhteisöjen tuomioistuin on jo katsonut, että 95 a artiklan 4 kohdalla pyritään antamaan sille, jota asia koskee, mahdollisuus hakea muutosta ennen asetuksen muuttamista myönnettyihin etuuksiin, jos käy ilmi, että asetuksen N:o 1248/92 säännökset ovat hänelle edullisempia, ja mahdollisuus edelleen saada muuttamattoman asetuksen säännösten mukaisia etuuksia, jos ne ovat hänelle edullisempia kuin asetuksen N:o 1248/82 mukaiset etuudet (asia C-307/96, Baldone, tuomio 25.9.1997, Kok. 1997, s. I-5123, 15 kohta).

30 Tämän tulkinnan vahvistaa asetuksen N:o 1408/71 95 a artiklan 4 kohdan sanamuoto, jonka mukaan asianomaisten henkilöiden oikeuksia voidaan heidän hakemuksestaan muuttaa "ottaen huomioon asetuksen (ETY) N:o 1248/92 säännökset".

31 Pääasiassa on selvää, että Larsyn hakemus koski 45/45:n pituisen työuran perusteella lasketun vanhuuseläkkeen myöntämistä asetuksen N:o 1408/71 12 ja 46 artiklan nojalla siten, että mukaan luettaisiin myös ajanjakso, jonka aikana hänelle on maksettu vanhuuseläkettä toisessa jäsenvaltiossa. Asiakirja-aineistosta ei ilmene, että hän olisi vedonnut mihinkään asetuksen N:o 1248/92 säännökseen, joka olisi hänelle edullisempi.

32 Ensimmäiseen kysymykseen on näin ollen vastattava, että asetuksen N:o 1408/71 95 a artiklan 4—6 kohta eivät sovellu sellaista vanhuuseläkettä koskevaan muutoshakemukseen, jonka määrää on rajoitettu jäsenvaltiossa sovellettavan päällekkäisyyden estävän säännöksen nojalla sillä perusteella, että kyseisen eläkkeen saajalle maksetaan myös toisen jäsenvaltion toimivaltaisen laitoksen myöntämää eläkettä, kun muutoshakemus perustuu muihin kuin asetuksen N:o 1248/92 säännöksiin.

Toinen kysymys

33 Tällä kysymyksellään kansallinen tuomioistuin pyrkii selvittämään, merkitseekö se, että jäsenvaltion toimivaltainen laitos soveltaa asetuksen N:o 1408/71 95 a artiklan 4—6 kohtaa vanhuuseläkkeen muutoshakemukseen ja rajoittaa siten muutoksen taannehtivuutta asianomaisen henkilön vahingoksi, yhteisön oikeuden ilmeistä rikkomista, kun tämä säännös ei sovellu kyseiseen hakemukseen ja kun ennen toimivaltaisen laitoksen päätöstä julistetusta yhteisöjen tuomioistuimen tuomiosta ilmenee, että tämä laitos oli soveltanut kyseisen

jäsenvaltion päällekkäisyyden estävää säännöstä virheellisesti, eikä samasta tuomiosta voida päätellä, että muutoksen taannehtivuutta voitaisiin rajoittaa.

34 Todettakoon heti aluksi, että vastuu vahingosta, joka on aiheutunut yksityisille siitä, että kansalliset viranomaiset ovat rikkoneet yhteisön oikeutta, on periaate, joka on erottamaton osa EY:n perustamissopimuksella luotua järjestelmää ja josta seuraa jäsenvaltioille velvollisuuksia (ks. yhdistetyt asiat C-6/90 ja C-9/90, Francovich ym., tuomio 19.11.1991, Kok. s. I-5357, 35 kohta; yhdistetyt asiat C-46/93 ja C-48/93, Brasserie du pêcheur ja Factortame, tuomio 5.3.1996, Kok. 1996, s. I-1029, 31 kohta; asia C-392/93, British Telecommunications, tuomio 26.3.1996, Kok. 1996, s. I-1631, 38 kohta; asia C-5/94, Hedley Lomas, tuomio 23.5.1996, Kok. 1996, s. I-2553, 24 kohta; yhdistetyt asiat C-178/94, C-179/94 ja C-188/94—C-190/94, Dillenkofer ym., tuomio 8.10.1996, Kok. 1996, s. I-4845, 20 kohta; asia C-127/95, Norbrook Laboratories, tuomio 2.4.1998, Kok. 1998, s. I-1531, 106 kohta ja asia C-424/97, Haim, tuomio 4.7.2000, Kok. 2000, s. I-5123, 26 kohta).

35 Kunkin jäsenvaltion on varmistauduttava siitä, että yksityisille oikeussubjekteille yhteisön oikeuden noudattamatta jättämisestä aiheutuva vahinko korvataan riippumatta siitä, mikä julkisen vallan yksikkö on yhteisön oikeutta rikkonut ja mille niistä kyseisen jäsenvaltion oikeuden mukaan lähtökohtaisesti kuuluu huolehtia korvauksen maksamisesta (asia C-302/97, Konle, tuomio 1.6.1999, Kok. 1999, s. I-3099, 62 kohta ja em. asia Haim, tuomion 27 kohta).

36 Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee, että jotta jäsenvaltiolla olisi velvollisuus korvata yksityisille yhteisön oikeutta rikkomalla aiheuttamansa vahingot, kolmen edellytyksen on täytyttävä, eli rikotulla oikeusnormilla on oltava tarkoitus antaa oikeuksia yksityisille, rikkomisen on oltava riittävän ilmeistä ja vahingon, joka on aiheutunut henkilöille, joiden oikeuksia on loukattu, on oltava välittömässä syy-yhteydessä valtion velvoitteen laiminlyöntiin (em. yhdistetyt asiat Brasserie du pêcheur ja Factortame, tuomion 51 kohta; em. yhdistetyt asiat Dillenkofer ym., tuomion 21 ja 23 kohta; em asia Norbrook

Laboratories, tuomion 107 kohta ja em. asia Haim, tuomion 36 kohta; ks. myös asia C-150/99, Stockholm Lindöpark, tuomio 18.1.2001, Kok. 2001, s. I-493, 37 kohta).

37 Pääasiassa esitetystä ennakkoratkaisupyynnöstä ja kysymyksen sanamuodosta ilmenee selvästi, että kysymys rajoittuu edellisessä kohdassa mainitussa oikeuskäytännössä vahvistettuun toiseen edellytykseen.

38 Palautettakoon mieliin, että yhteisön oikeuden rikkominen on riittävän ilmeistä silloin, kun jäsenvaltio on lainsäädäntövaltaa käyttäessään selvästi ja vakavasti ylittänyt sen toimivallan käytölle asetetut rajat (ks. em. yhdistetyt asiat Brasserie du pêcheur ja Factortame, tuomion 55 kohta; em. asia British Telecommunications, tuomion 42 kohta ja em. yhdistetyt asiat Dillenkofer ym., tuomion 25 kohta), ja toisaalta, että yhteisön oikeuden rikkomisen voidaan sinällään katsoa olevan riittävän ilmeistä silloin, kun jäsenvaltio oli yhteisön oikeutta rikkoessaan tilanteessa, jossa sen harkintavalta oli oleellisesti vähentynyt tai jopa olematon (ks. em. asia Hedley Lomas, tuomion 28 kohta; em. asia Norbrook Laboratories, tuomion 109 kohta ja em. asia Haim, tuomion 38 kohta).

39 Jotta voitaisiin ratkaista, onko yhteisön oikeuden rikkominen sinällään riittävän ilmeinen, on otettava huomioon kaikki kansallisen tuomioistuimen käsiteltävänä olevalle tilanteelle ominaiset seikat. Näistä seikoista on mainittava rikotun oikeusnormin selkeys ja täsmällisyys, laiminlyönnin tai vahinkoa aiheuttaneen teon tahallisuus tai tahattomuus, mahdollisen oikeudellisen erehdyksen anteeksiannettavuus tai anteeksiantamattomuus ja se seikka, onko yhteisön toimielimen toiminta voinut myötävaikuttaa yhteisön oikeuden vastaisten kansallisten toi-

menpiteiden tai menettelyiden toteuttamiseen tai ylläpitämiseen (em. asia Haim, tuomion 42 ja 43 kohta).

40 Vaikka lähtökohtaisesti kansallisten tuomioistuinten on tutkittava, täyttyvätkö yhteisön oikeuden rikkomiseen perustuvan jäsenvaltioiden vastuun edellytykset, on todettava, että kansallisen tuomioistuimen ratkaistavana olevassa asiassa yhteisöjen tuomioistuimella on käytettävissään kaikki tarvittavat tiedot arvioidakseen, onko esillä olevan asian tosiseikkoja pidettävä yhteisön oikeuden riittävän ilmeisenä rikkomisena.

41 Todettakoon tältä osin, että jäsenvaltion toimivaltainen laitos ei joutunut pääasian taustalla olevan kaltaisissa olosuhteissa tekemään lainsäädäntöön liittyviä valintoja.

42 Yhteisön oikeuden rikkominen, johon Inasti on syyllistynyt, kohdistuu ensinnäkin asetuksen N:o 1408/71 12 ja 46 artiklaan, joissa Larsylle taattiin oikeus 45/45:n pituisen työuran perusteella lasketun vanhuuseläkkeen säilymiseen siten, että mukaan luettaisiin myös ajanjakso, jonka aikana hänelle on maksettu toisen jäsenvaltion toimivaltaisen laitoksen myöntämää eläkettä, ja toiseksi kyseisen asetuksen 95 a artiklaan, joka ei voi rajoittaa ajallisesti kyseistä oikeutta, toisin kuin Inasti on tätä säännöstä tulkinnut.

43 Yhteisöjen tuomioistuin katsoi edellä mainitussa asiassa Larsy antamansa tuomion 19 ja 22 kohdassa asetuksen N:o 1408/71 12 ja 46 artiklasta, että eläkkeiden päällekkäisyyttä ei voida pitää perusteettomana, kun henkilö on työskennellyt saman ajanjakson aikana kahdessa jäsenvaltiossa ja joutunut tuona ajanjaksona maksamaan vanhuuseläkemaksuja molemmissa jäsenvaltioissa.

Kyseinen tuomio perustuu sellaiseen tosiasialliseen ja oikeudelliseen tilanteeseen, joka on täysin verrattavissa pääasian taustalla olevaan tilanteeseen.

44 Yhteisön oikeuden rikkominen on selvästi ilmeinen silloin, kun sitä on jatkettu huolimatta ennakkoratkaisupyyntöä koskevasta yhteisöjen tuomioistuimen tuomiosta, jonka perusteella kyseistä toimintaa on pidettävä yhteisön oikeuden rikkomisena (em. yhdistetyt asiat Brasserie du pêcheur ja Factortame, tuomion 57 kohta).

45 Kieltäytyessään hyväksymästä Larsyn hakemusta siitä, että hänen vanhuuseläkkeensä laskettaisiin 45/45:n pituisen työuran perusteella, kuten hänen veljensä tapauksessa oli tehty, toimivaltainen laitos ei ole kaikilta osin noudattanut yhteisöjen tuomioistuimen tuomiota, jossa tulkitsemalla näiden henkilöiden tilanteisiin samalla tavoin soveltuvia asetuksen N:o 1408/71 säännöksiä annetaan selvä vastaus kyseisen laitoksen ratkaistavina oleviin kysymyksiin.

46 Kun Inastin katsotaan soveltaneen väärin asetuksen N:o 1408/71 95 a artiklaa, on kiinnitettävä huomiota myös tämän säännöksen selkeyteen ja täsmällisyyteen.

47 Tältä osin on todettava, että tämän säännöksen sanamuodon ja tarkoituksen vuoksi ensimmäiseen kysymykseen annetusta vastauksesta, jonka mukaan asetuksen N:o 1408/71 95 a artikla ei sovellu pääasian olosuhteissa, ei olisi pitänyt olla epäselvyyttä.

48 Kuten komissio on muistuttanut huomautuksissaan ja julkisasiamies todennut ratkaisuehdotuksensa 87 kohdassa, asetuksen N:o 1408/71 95 a artiklan 4—6 kohta vastaa saman asetuksen 94 artiklan 5—7 kohtaa. Yhteisöjen tuo-

mioistuin on todennut jo paljon ennen Inastin kyseisen 95 a artiklan perusteella tekemää päätöstä, että asetuksen N:o 1408/71 siirtymäsäännösten, kuten 94 artiklan 5 kohdan, taustalla on periaate, että asetuksen N:o 1408/71 vanhan version mukaisesti myönnettyjä etuuksia ei pienennetä. Kyseisen säännöksen tarkoituksena on näin ollen antaa asianomaiselle oikeus hakea asetuksen N:o 1408/71 vanhan version mukaisesti myönnettyjen etuuksien muuttamista hänen edukseen (ks. asia 83/87, Viva, tuomio 4.5.1988, Kok. 1988, s. 2521, 10 kohta).

49 Näin ollen on todettava, että asetuksen N:o 1408/71 95 a artiklan soveltaminen pääasiassa kyseessä olevan kaltaiseen tilanteeseen, jolloin tämän asetuksen 12 ja 46 artiklan vaikutuksia rajataan ajallisesti, merkitsee yhteisön oikeuden ilmeistä rikkomista.

50 Tätä rikkomista ei voida pitää perusteltuna siitä syystä, että Inasti olisi väitteensä mukaisesti soveltanut asetuksen N:o 1408/71 95 a artiklaa Larsyn tilanteessa sen vuoksi, että se oli kansallinen prosessioikeus huomioon ottaen ainoa säännös, jonka nojalla Larsyn eläkeoikeuksia oli mahdollista muuttaa osittain taannehtivasti.

51 Tältä osin on huomattava yhteisöjen tuomioistuimen todenneen, että yhteisön oikeuden luonteesta johtuvien olennaisten vaatimusten kanssa eivät ole yhteensoveltuvia mitkään sellaiset kansallisen oikeusjärjestyksen säännökset tai lainsäädännölliset, hallinnolliset taikka tuomioistuinkäytännöt, jotka saattaisivat heikentää yhteisön oikeuden tehokkuutta siten, että niiden perusteella niiden soveltamisajankohtana yhteisön oikeuden soveltamiseen toimivaltaisilla tuomioistuimilla ei olisi toimivaltaa syrjäyttää tarvittavalla tavalla sellaisia kansallisen lain säännöksiä, jotka mahdollisesti estävät — vaikkakin vain tilapäisesti — yhteisön normien täyden tehokkuuden (asia 106/77, Simmenthal, tuomio 9.3.1978, Kok. 1978, s. 629, 22 kohta; Kok. Ep. IV, s. 73 ja asia C-213/89, Factortame ym., tuomio 19.6.1990, Kok. 1990, s. I-2433, 20 kohta; Kok. Ep. X, s. 453).

52 Yhteisön oikeuden ensisijaisuus velvoittaa paitsi tuomioistuimia myös kaikkia jäsenvaltion viranomaisia antamaan yhteisön oikeusnormeille täyden oikeusvaikutuksen (ks. vastaavasti asia 48/71, komissio v. Italia, tuomio 13.7.1972, Kok. 1972, s. 529, 7 kohta; Kok. Ep. II, s. 19 ja asia C-101/91, komissio v. Italia, tuomio 19.1.1993, Kok. 1993, s. I-191, 24 kohta).

53 Näin ollen, siltä osin kuin kansalliset menettelysäännökset estivät yhteisön oikeuden välittömään oikeusvaikutukseen perustuvien Larsyn oikeuksien tosiasiallisen turvaamisen, Inastin olisi pitänyt olla soveltamatta niitä.

54 Inastin perustelut, joiden mukaan Tribunal du travail de Tournain 24.4.1990 antaman tuomion sitovuus esti sitä muuttamasta taannehtivasti Larsyn eläkeoikeuksia, osoittautuvat merkityksettömiksi, sillä sama laitos on käsiteltyään Larsyn hakemusta muuttanut 26.4.1995 tekemällään päätöksellä tämän eläkeoikeuksia 1.7.1994 lähtien.

55 Kaiken edellä esitetyn perusteella toiseen kysymykseen on vastattava, että se, että jäsenvaltion toimivaltainen laitos soveltaa asetuksen N:o 1408/71 95 a artiklan 4—6 kohtaa vanhuuseläkkeen muutoshakemukseen ja rajoittaa siten muutoksen taannehtivuutta asianomaisen henkilön vahingoksi, merkitsee yhteisön oikeuden ilmeistä rikkomista, kun tämä säännös ei sovellu kyseiseen hakemukseen ja kun ennen toimivaltaisen laitoksen päätöstä julistetusta yhteisöjen tuomioistuimen tuomiosta ilmenee, että tämä laitos oli soveltanut kyseisen jäsenvaltion päällekkäisyyden estävää säännöstä virheellisesti, eikä samasta tuomiosta voida päätellä, että muutoksen taannehtivuutta voitaisiin rajoittaa.

Oikeudenkäyntikulut

56 Yhteisöjen tuomioistuimelle huomautuksensa esittäneelle komissiolle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida määrätä korvattaviksi. Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (ensimmäinen jaosto)

on ratkaissut Cour du travail de Monsin 20.3.2000 tekemällään päätöksellä esittämät kysymykset seuraavasti:

1) **Sosiaaliturvajärjestelmien soveltamisesta yhteisön alueella liikkuviin palkattuihin työntekijöihin ja heidän perheenjäseniinsä 14 päivänä kesäkuuta 1971 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 1408/71, sellaisena kuin se on**

muutettuna ja ajan tasalle saatettuna 2.6.1983 annetulla neuvoston asetuksella N:o 2001/83, sellaisena kuin se on muutettuna 30.4.1992 annetulla neuvoston asetuksella N:o 1248/92, 95 a artiklan 4—6 kohta eivät sovellu sellaista vanhuuseläkettä koskevaan muutoshakemukseen, jonka määrää on rajoitettu jäsenvaltiossa sovellettavan päällekkäisyyden estävän säännöksen nojalla sillä perusteella, että kyseisen eläkkeen saajalle maksetaan myös toisen jäsenvaltion toimivaltaisen laitoksen myöntämää eläkettä, kun muutoshakemus perustuu muihin kuin asetuksen N:o 1248/92 säännöksiin.

2) Se, että jäsenvaltion toimivaltainen laitos soveltaa asetuksen N:o 1408/71 95 a artiklan 4—6 kohtaa vanhuuseläkkeen muutoshakemukseen ja rajoittaa siten muutoksen taannehtivuutta asianomaisen henkilön vahingoksi, merkitsee yhteisön oikeuden ilmeistä rikkomista, kun tämä säännös ei sovellu kyseiseen hakemukseen ja kun ennen toimivaltaisen laitoksen päätöstä julistetusta yhteisöjen tuomioistuimen tuomiosta ilmenee, että tämä laitos oli soveltanut kyseisen jäsenvaltion päällekkäisyyden estävää säännöstä virheellisesti, eikä samasta tuomiosta voida päätellä, että muutoksen taannehtivuutta voitaisiin rajoittaa.

Wathelet Jann Sevón

Julistettiin Luxemburgissa 28 päivänä kesäkuuta 2001.

R. Grass

kirjaaja

M. Wathelet

ensimmäisen jaoston puheenjohtaja